

Marzena Kędra

Samorządna szkoła

Tekst: **Marzena Kędra**

Dyrektorka Publicznej Szkoły Podstawowej Cogito w Poznaniu oraz niepublicznej placówki doskonalenia nauczycieli Centrum Edukacji dla Przyszłości; przewodnicząca Krajowego Zespołu Koordynacyjnego Polskiego Stowarzyszenia Animatorów Pedagogiki C. Freineta; edukatorka, trenerka, autorka ponad 40 publikacji z zakresu edukacji wczesnoszkolnej, autorka i realizatorka wielu programów oraz innowacji pedagogicznych; autorka, organizatorka i uczestniczka wielu konferencji ogólnopolskich i międzynarodowych. Uhonorowana I nagrodą w konkursie ORE na modelowe programy nauczania oraz tytułami: Honorowy Profesor Oświaty, Nauczyciel Roku 2012, Ambasador innowacyjnych idei i praktyk pedagogicznych, Dyrektor Roku 2010.

Konsultacja merytoryczna:

Anna Płusa

Redakcja i korekta:

Anna Wawryszuk

Projekt okładki:

Barbara Jechalska

Redakcja techniczna i skład:

Anna Wawryszuk

Warszawa 2018

Publikacja jest rozpowszechniana na zasadach wolnej licencji

Creative Commons – Uznanie Autorstwa – Użycie Niekommercyjne (CC-BY-NC)

Ośrodek Rozwoju Edukacji

Aleje Ujazdowskie 28

00-478 Warszawa

tel. 22 345 37 00

www.ore.edu.pl

Spis treści

Wstęp	4
Zbieranie informacji – diagnoza	4
Wykreowane potrzeby	6
Działania podjęte w szkole	7
Wdrożenie – Samorządna Szkoła	7
Ewaluacja.....	10

Wstęp

Kluczem do efektywnego wspomagania jest rozpoznanie rzeczywistych potrzeb rozwojowych szkoły. Zasadniczy wpływ na trafność diagnozy ma jej właściwe przygotowanie oraz realizacja. W tym celu niezbędne jest zebranie jak największej ilości informacji o szkole.

Praktyczna działalność diagnostyczna opierała się na rozpoznaniu sytuacji oraz na jej opisaniu i wyjaśnieniu, co pozwala na określenie uwarunkowań i przewidywanie rozwoju.

Wspomaganie realizowane było w szkole podstawowej. W procesie diagnozy zastosowano różne metody i narzędzia. Zebrane informacje pozwoliły określić naturę problemu oraz wskazać jego przyczyny i konsekwencje. Na tej podstawie stworzono projekt.

Diagnozowanie jest więc pierwszym etapem projektowania, pozwalającym określić stopień odchylenia się aktualnego stanu rzeczywistości od jej wizji.

Zasadniczą rolę w procesie diagnostycznym odgrywa rzetelna informacja, na podstawie której przygotowano wspomaganie.

Procedura diagnostyczna obejmowała następujące kroki:

Krok 1: Poznanie sytuacji – jak jest?

Krok 2: Określenie stanu docelowego – jak chcemy, żeby było?

Krok 3: Szukanie przyczyn – co powoduje, że nie osiągnęliśmy stanu docelowego?

Krok 4: Zdefiniowanie potrzeb/problemów – jaki obszar jest kluczowy, aby osiągnąć stan docelowy?

Zbieranie informacji – diagnoza

Przy diagnozie szkoły odwołano się do mechanizmów triangulacji rozumianej jako zwielokrotnienie, czyli skorzystanie z wielu źródeł informacji, zróżnicowanych metod badawczych (diagnostycznych), różnych typów gromadzonych danych i sposobów ich analizy, aby uniknąć jednostronności¹. Ułatwiło to również analizę sytuacji i twórcze rozwiązywanie problemu w wybranym obszarze pracy szkoły wymagającym kompleksowego wspomagania. Poniżej metody, za pomocą których zebrano informacje i określono potrzeby.

Analiza dokumentów szkolnych

Badanie dokumentów polegało na dokładnym przejrzaniu badanego dokumentu i wydobyciu z niego interesujących nas informacji. Do głównych zalet analizy dokumentów zalicza się:

- możliwość analizy różnorodnej dokumentacji,
- uzyskanie już zsyntetyzowanej informacji o działaniach i ich rezultatach,

¹ [Diagnoza potrzeb rozwojowych szkoły Kompendium wiedzy dla dyrektorów szkół i przedszkoli](#) [online, dostęp dn. 15.05.2018].

- spojrzenie na rzeczywistość z perspektywy zakładanych celów i wartości oraz ich realizacji².

Użytecznym źródłem informacji były następujące dokumenty szkoły:

- raport z przeprowadzonej ewaluacji wewnętrznej, w tym zdefiniowane przez szkołę wnioski i zalecenia do pracy w kolejnym roku szkolnym,
- plan i sprawozdanie z nadzoru pedagogicznego,
- plan pracy szkoły,
- zapisy w programie wychowawczym.

W trakcie gromadzenia informacji uwzględniono również opinie interesariuszy szkoły (uczniów, nauczycieli, kadry zarządzającej, opiekunów prawnych uczniów), w związku z tym wykorzystano:

- sprawozdania zespołów przedmiotowych,
- zapisy w dziennikach zajęć (tematyka, frekwencja itp.),
- obserwacje wychowawców klas,
- rekomendacje samorządu uczniowskiego,
- formularz oceny atmosfery w klasie,
- praca plastyczna/pisemna (dialog w szkole, samorządność – co to takiego?),
- mapa myśli, metoda „5 x dlaczego”, skojarzenia, metafory.

Fotoocena

Za pomocą aparatu fotograficznego utrwalano na potrzeby diagnozy rozmaite aspekty życia szkoły, np. przerwę szkolną, spożywanie posiłków, zabawy tematyczne, zajęcia pozalekcyjne, uroczystości szkolne i klasowe. Zdjęcia stanowiły podstawę dyskusji i konkretnych decyzji w sprawie potrzeb szkoły. Autorami zdjęć były dzieci. Ten materiał niósł ze sobą inne znaczenia od tych, które dałoby się wyrazić słowami lub poprzez odpowiedzi na ankietę. Tak przeprowadzona diagnoza pozwoliła określić aktualny stan szkolnej rzeczywistości.

Gadająca ściana

Na arkuszu szarego papieru z napisem „Gadająca ściana” uczestnicy wyrażali swoje opinie na temat życia szkoły. Opinie zostały zebrane od uczniów, nauczycieli i rodziców.

Opis zdiagnozowanego stanu wyjściowego musi potwierdzić słuszność wyboru. Po przeanalizowaniu zebranych materiałów stwierdzono, że:

- uczniowie nie mają motywacji do podejmowania działań na rzecz wspólnoty, w której funkcjonują;
- w programach wychowawczych za mało zagadnień dotyczyło działań obywatelskich;

² Tamże.

- brakuje szkoleń z zakresu realizacji podstaw programowych w obszarze kompetencji obywatelskich oraz istnieje potrzeba opracowywania projektów działań w tym zakresie.

Nauczyciele potwierdzili następujące fakty:

- uczniowie nie angażują się w życie szkoły i nie doświadczają poczucia sprawstwa;
- wykorzystywane przez nauczycieli metody aktywizujące i motywujące nie zawsze są adekwatne do celów i zadań proponowanych uczniom.

Podczas diagnozy ustalono również, że powyższe fakty wynikają z:

- braku wartości edukacji w społeczeństwie,
- braku mody na edukację w społeczeństwie.

Wykreowane potrzeby

Wyniki z diagnozy były punktem wyjścia do określania celów i planowania działań wspomagających nauczycieli i szkołę w pracy.

Potrzebą nauczycieli było zwiększenie zaangażowania uczniów w urzeczywistnianie samorządności w szkole, aby osiągnęli większą efektywność działań oraz elastyczność w realizacji celów. Nauczyciele oczekiwali nabycia nowych umiejętności związanych ze stosowaniem technik i metod wspomagających proces kształcenia ukierunkowany na twórczość, ekspresję, odczuwanie, przeżywanie, rozumienie i odpowiedzialność.

Oczekiwania dotyczyły także najnowszej wiedzy specjalistycznej na temat psychologicznych aspektów związanych z premiowaniem samodzielności wychowanków, ich poczuciem odpowiedzialności za siebie i solidarnością z innymi oraz wpływaniem na motywację.

Potrzebami wynikającymi z diagnozy szkoły były również zmiana postaw rodziców, zwiększenie ich zaangażowania i świadomości związanej z procesem kształcenia swoich dzieci. Nauczyciele chcieli zweryfikować dotychczasowe działania w celu wypracowania wniosków.

Cel główny:

Wszyscy nauczyciele biorący udział w projekcie podniosą swoje kompetencje w zakresie stosowania technik urzeczywistniających samorządność szkolną i metod motywujących do działania, dzięki czemu zwiększy się u uczniów poczucie odpowiedzialności za siebie i innych, solidarność, sprawstwo.

Cele szczegółowe:

- nauczyciele nabędą większych umiejętności w zakresie motywowania uczniów do aktywności dzięki poznaniu czynników wzbudzających motywację;
- nauczyciele poznają i stosują w procesie kształcenia nowoczesne techniki urzeczywistniające samorządność szkolną, zachęcając uczniów do ich szerokiego stosowania;

- w szkole budowana będzie atmosfera promująca samorządność, zwłaszcza z wykorzystaniem nowych sposobów i metod;
- nauczyciele stworzą bank pomysłów, który będzie stale uzupełniany o nowe metody, scenariusze, opracowania, zestawy ćwiczeń itp.;
- uczniowie zostaną przeszkoleni w zakresie umiejętności zarządzania sobą w czasie i planowania własnego rozwoju;
- rodzice poznają nowoczesne metody i techniki pracy oraz nakreślą ich znaczenie swoim dzieciom;
- wprowadzenie działań w ramach Samorządnej Szkoły.

Działania podjęte w szkole

1) Szkolenia:

- Tworzenie relacji wychowawczych.
- Motywacja – rozpoznawanie czynników motywujących i ich stosowanie w zależności od sytuacji, kontekstu, ucznia.

2) Warsztaty:

- Nauczyciele: Techniki urzeczywistniania samorządności w szkole – freinetowskie techniki pracy oraz inne podnoszące zaangażowanie.
- Rodzice: Jak zachęcić dzieci do nauki, wykorzystując freinetowskie techniki pracy.
- Uczniowie: Wykorzystanie freinetowskich technik pracy w planowaniu grupowym i indywidualnym, w realizacji przyjętych zadań i odpowiedzialności, a także w samo-kontroli i ewaluacji.

- 3) Utworzenie banku pomysłów, który będzie stale uzupełniany o nowe metody, scenariusze, opracowania, zestawy ćwiczeń itp.
- 4) Konsultacje zespołowe, coaching grupowy, wdrażanie efektów szkoleń.
- 5) Konsultacje indywidualne z nauczycielami, coaching indywidualny.
- 6) Wprowadzenie działań w ramach Samorządnej Szkoły.
- 7) Przeprowadzenie, analiza i wnioski z ankiety badającej poziom motywacji uczniów do podejmowania działań na rzecz społeczności szkolnej.

Wdrożenie – Samorządna Szkoła

„Skrzydłaki” – działalność charytatywna, działania na rzecz innych

Projekt „Skrzydłaki” podkreśla ważne dla nas fundamentalne wartości i ideały: miłość do ludzi, niezgodę na krzywdę innych, odwagę cywilną, pokorę i skromność w czynieniu tego, co uczynić należy, umiejętność sprzeciwiania się złu, tolerancję i kierowanie się w życiu jasnymi wartościami. Powstał też fundusz „Skrzydłaki”. Są to środki przekazane jako kapitał początkowy na rzecz działalności projektu. Wolontariusze „Skrzydłaki” przez cały rok zbierają pie-

niądze dla potrzebujących, których zdecydowali się wspierać. Decyzja o tym, komu będzie udzielona pomoc, jest co roku podejmowana wspólnie przez wszystkich wolontariuszy.

Spółdzielnia uczniowska

Spółdzielnia jest „lekcją przedsiębiorczości”. Powstała rozwijać i pielęgnować w uczniach kreatywność, innowacyjność, umiejętność planowania, organizowania oraz analizowania podjętych działań. Najlepszym sposobem osiągania celów przedsiębiorczości jest działanie oraz stosowanie metod aktywizujących, które pozwolą uczniom czynnie uczestniczyć w zajęciach i zdobywać wiedzę, która zaprocentuje w przyszłym życiu zawodowym. Doskonałym polem do podejmowania pierwszych inicjatyw i przedsięwzięć jest najbliższe dziecku środowisko – szkoła, dom, miejsce zamieszkania. W tym projekcie dominują zajęcia praktyczne, wycieczki tematyczne, wywiady z przedsiębiorcami, obserwacje, doświadczenia, gry edukacyjne, sytuacje problemowe.

Opracowanie, wdrożenie i przestrzeganie „Reguły życia szkoły”

Zasady regulujące życie całej szkoły były tworzone przez ogólne zebranie uczniów. Najpierw odbyły się narady w klasach, podczas których uczniowie ustalili, co im przeszkadza i co chcieliby zmienić. Następnie przedstawiciele klas zaprezentowali stanowisko swoich kolegów, mogli zgłaszać poprawki i propozycje zmian w regulaminie. W regułach życia szkoły zostały zapisane: prawa, obowiązki i sankcje wynikające z nierespektowania reguł. Sankcje związane są z naprawieniem zła, uporządkowaniem tego, co się zburzyło, udziałem w jakiejś akcji, a wszystko po to, żeby skompensować wyrządzoną krzywdę.

„Skrzynka wychowawcza” w szkole i „gazetka wychowawcza” w klasach

Do skrzynki uczniowie wrzucają swoje uwagi zgodnie z podanymi hasłami: gratulujemy, życzymy sobie, krytykujemy. Dzieci swobodnie wpisują swoje spostrzeżenia. Są to np. krytyczne uwagi dotyczące zachowania kolegów, wpisy wyrażające zadowolenie z jakiejś pracy lub wydarzenia, pomysły kierowane pod adresem uczniów czy też nauczyciela. Każda notatka musi być podpisana. Zapisy rozpatrywane są wnikliwie podczas zebrania społeczności klasowych lub szkolnych.

Wybory do Samorządu Szkolnego

- Uczniowie uczestniczą we wspólnej naradzie, której celem jest podjęcie decyzji, czy chcieliby coś zmienić w klasie lub szkole. Dyskutują, w jaki sposób można będzie wprowadzić te zmiany.
- W szkole wspólnie z dziećmi organizuje się wyprawy badające środowisko szkolne. Uczniowie przygotowują się do przeprowadzenia wywiadów (z nauczycielami oraz uczniami), dzięki którym zdobędą wiedzę o tym, kto i w jaki sposób zarządza szkołą, przygotowują listę pytań, ustalają terminy wywiadów.
- Po przeprowadzeniu wywiadów uczniowie przedstawiają wyniki swojej pracy.

- Uczniowie poznają obowiązujące w szkole reguły, prawa i obowiązki, analizują teksty (regulaminy, statut szkoły) pod kątem zapisów dotyczących dzieci.
- Podczas narady klasowej dzieci rozmawiają o organizacji wyborów do władz SU, poznają procedurę wyborczą do władz SU, wskazują krok po kroku, jakie działania tworzą kampanię wyborczą.
- Przy wsparciu nauczyciela budują swoją kampanię wyborczą. Planują kolejne etapy tej kampanii, uwzględniają podział zadań i sposób wyboru przedstawicieli do SU.
- Kolejnym ważnym krokiem jest ustalenie cech kandydata. Uczniowie inicjują działania w ramach kampanii „Mój kandydat – Twój kandydat – Nasz kandydat”, określają pożądane cechy osoby reprezentującej uczniów – kandydata do władz SU.
- Wykorzystując różne środki, uczniowie realizują zgodnie z przyjętymi zasadami wspólnymi przez całą społeczność uczniowską kampanię wyborczą do SU oraz aktywnie uczestniczą w wyborach.

Odpowiedzialność

Do ważnych zadań należy pełnienie dyżurów przez uczniów. W tym celu wyznacza się wielu odpowiedzialnych za różne sprawy. Uczniowie odpowiedzialni za dane zadanie są zmieniani raz w tygodniu. Przykłady przyjmowanej przez uczniów odpowiedzialności:

- przygotowanie narady szkolnej (zapisanie na tablicy porządku dnia, zebranie karteczek ze „Skrzynki wychowawczej”),
- zapisywanie spraw i decyzji z narady szkolnej,
- hodowla roślin doniczkowych,
- porządek w szatni,
- wystawa prac uczniowskich,
- specjalista od plakatów,
- strażnik kluczy,
- organizator sportowy,
- czyścioch,
- strażnik czasu,
- porządek na korytarzu szkolnym.

Konferencje dziecięce

Prowadzenie konferencji dziecięcych to jedno z działań Samorządu Uczniowskiego, które przygotowują uczniowie klas starszych we współpracy z młodszymi.

Uczniowie w klasie zgłaszają się do prowadzenia tego typu spotkań i przedstawiają tematykę swojej konferencji. To w klasach dokonuje się wyboru najciekawszego tematu i zgłasza się wytypowane osoby do opiekuna Samorządu Uczniowskiego. Wybrani uczniowie pod kierunkiem wychowawcy przygotowują i prowadzą spotkanie. Udział w konferencjach dziecięcych jest dobrowolny, każdy uczeń decyduje, w którym spotkaniu chce wziąć udział. Należy pod-

kreślić, że podczas tych konferencji prowadzący uczniowie dzielą się swoją wiedzą i doświadczeniem z kolegami, równocześnie zachęcają ich do rozwijania swoich zainteresowań i pasji.

Dziecięca Rada Dialogu Szkolnego

Dyrektor szkoły powołała Dziecięcą Radę Dialogu Szkolnego. Dzieci są partnerami w różnego rodzaju projektach oraz mają głos doradczy. Spotkania odbywają się cyklicznie, każdy członek rady może zgłaszać pomysły, ale też uwagi. Rada ma charakter konsultacyjny. Zadaniem rady jest wyrażanie opinii, w tym przedstawianie propozycji w kwestiach dotyczących dzieci, a także tych związanych z planowanymi działaniami. Kadencja rady trwa jeden rok. Na pierwszym posiedzeniu rady dyrektor przedstawiła planowany harmonogram posiedzeń. W trakcie obrad dzieci zgłaszają swoje oczekiwania wobec szkoły, ale też śmiało mówią, co im przeszkadza i co należy poprawić.

Ewaluacja

W trakcie prowadzonej analizy efektywności wprowadzonych działań przeprowadzono ankietę badającą zaangażowanie uczniów w urzeczywistnianie samorządności w szkole. Wyniki ankiety pokazały, że rozwija się ona w kierunku wzajemnej pomocy i współpracy.

Nauczyciele podkreślają, że wypracowane i wdrożone działania pozwalają skuteczniej budować samorządność szkolną oraz mają wpływ na nabywanie umiejętności:

- dyskusowania, wyrażania swoich myśli i sądów, ale także słuchania innych,
- pracy indywidualnej i grupowej,
- podejmowania decyzji i odpowiedzialności,
- rozwiązywania konfliktów,
- respektowania praw i wolności innych,
- uczestnictwa w zarządzaniu życiem klasy, szkoły,
- budowania różnych projektów, ich realizacji i ewaluacji.

Urzeczywistnianie samorządności jest obecne w całokształcie działalności szkoły, jest działaniem permanentnym i konsekwentnym. Należy również podkreślić, że wartością dodaną jest rozwój współpracy i komunikacji w szkole i integracja nauczycieli. Pozytywnym efektem prowadzonych działań jest autorefleksja nauczycieli dotyczącą ich własnej pracy i pracy szkoły. Z rozwojem refleksji dotyczącej własnej pracy wiąże się wzrost zaangażowania nauczycieli w funkcjonowanie szkoły, ponieważ okazuje się, że ich opinia ma znaczenie, a przyszłość zależy głównie od wspólnie podjętych działań na rzecz rozwoju własnego i szkoły. W ten sposób doskonalone są też ich kompetencje zawodowe, co pozwala spokojnie nie tylko patrzeć w przyszłość, ale także ją tworzyć.